

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Ибрагимова Феруза
Холбоевна

*Педагогика фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон
педагогика фанлари илмий тадқиқот институти докторанти.*

ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ЎҚИТИШ (PEOPLE-BASED LEARNING) БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ КОГНИТИВ ИМКОНИАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА

Бугунги кунда таълим инсон фаолиятининг барча соҳаларига янги технологияларни жорий этиш, рақобатбардошлиликни ошириш, турмуш даражасини кўтаришнинг муҳим шартига айланиб бормоқда. Олий таълимнинг ижтимоий масъулияти кўп жиҳатдан ҳар бир инсоннинг тез ўзгарувчан меҳнат бозорида ҳаридоргир бўлиб қолиши, ривожланиб бораётган инновацион иқтисодиётда тўлақонли иштирок этиши ва шу йўл билан ўз фаровонлигини ҳамда жамият фаровонлигини таъминлаш имконини берадиган малакавий ва ижтимоий кўникмалар олишидан иборатдир. Кўпгина мамлакатларда олий мактабнинг ошиб бораётган ролини ҳисобга олган ҳолда уни ривожлантириш стратегияси миллий стратегия устуворликлари билан белгиланади ва у олий таълим сифатини ошириш ҳамда уни олиш имкониятини кенгайтиришга йўналтирилгандир. Янги шароитлар олий маълумотли мутахассисларни тайёрлаш тузилмаси, уларнинг билим ва кўникмаларига бўлган талабни ўзгартирди. Эндиликда янги билимларни амалда қўллай оладиган, муайян касб соҳасидаги инновацион имкониятлар кўламини тушуна оладиган кадрларга талаб юқори.

Ўқитишнинг замонавий технологияларини қўллаш ўқитиш жараёнини ягона шаклга келтириш ва юқори самарадорликка эришишга имкон яратади. Олий таълимда анъанавий ўқитиш технологияси ўзининг қатор хусусиятларига кўра замонавий таълим эҳтиёжларига тобора зид бўлиб бормоқда. Чунки мазкур ўқитиш технологиясида педагогнинг талабага муносабати авторитар характерга

эга, яъни таълим жараёнида у ягона субъект сифатида намоён бўлади, талабалар эса фақатгина объект вазифасини бажаради, холос. Бошқача қилиб айтганда, авторитар ўқитиш технологиясида талабанинг ташаббуси ва мустақиллиги деярли йўқолади, ўқитиш мажбурий йўсинда амалга оширилади. Бундан фарқли ўлароқ, шахсга йўналтирилган технологияларда талаба таълимнинг миллий модели моҳиятига кўра, педагогик жараён марказига қўйилади, унинг ривожланишига ва табиий имкониятларини рўёбга чиқаришга қулай шарт - шароитлар яратиб берилади.

Шахсга йўналтирилган таълим деганда, биз кўпроқ ўқувчиларнинг шахсий манфаатлари, эҳтиёжларини назарда тутамиз. Бунда таълимнинг мазмуни ўқувчи шахсининг қизиқишларига мос равишда йўналтирилиши, унинг қизиқишлари ва лаёқатини қўллаб-қувватлаш бош мақсад қилиб олинади.

Ўқувчининг ўз-ўзини билиши, шахсининг ўзига хослиги, унинг ривожланиш даражаси, келгусидаги орзу-мақсадларига зоришиш учун қилаётган хатти-ҳаракатлари замирида пухта билим олиш, таълимнинг кейинги босқичига тайёрланиш мужассам. Унинг қизиқишлари, фантазияси аниқ мақсад сари йўналтирилган бўлиб, ўз манфаатларини фанлардан Давлат таълим стандартлари талаблари асосида нафақат минимал даражадаги, балки, максимал даражадаги билимларни эгаллаш билан ҳимоя қилишга қодир бўлиши мумкин. Бунинг учун эса, ўқитувчилар томонидан уларнинг интилиш ва қизиқишларини рағбатлантириб бориш катта аҳамият касб этади. Бундай ёндашув орқали таълим жараёнини амалга оширишда ўқувчининг билим олиш жараёнини ўз ичига олган, ўқитувчи – ўқувчи – ўқитувчи муносабати ҳамкорлиги ва эркин танлаш принципи уни танлаган соҳаси билан шуғулланишдан зериктирмайди, билимларини такомиллаштириш сари ундайди.

Педагог олимлар томонидан таълим жараёнида шахсга йўналтирилган ёндашувнинг асосланган педагогик технологиялари ишлаб чиқилган бўлиб, у қуйидагилардан иборат:

- шахсга йўналтирилган таълим;
- ҳамкорлик педагогикаси;
- адаптив мулоқот педагогик технологияси;
- ўйин технологияси;
- ривожлантирувчи таълим технологияси;
- муаммоли ўқитиш технологияси;
- дифференциал ўқитиш;
- индивидуал ўқитиш технологияси.

Ушбу йўналишларнинг ҳар бирида таълим ўқувчи шахсининг қизиқиши, қобилияти, имконияти ва шарт-шароитлари эътиборга олиниб ташкил этилади. Айниқса, шахсга йўналтирилган таълимда ўқувчида мустақил фикрлаш орқали муаммоли вазиятлардан чиқишга интилиш малакасини шакллантиришга алоҳида урғу берилади. Ўқитиш жараёнида педагогик технологиялар талаблари асосида ифода этилган ўқув мақсадларига эришилади.

Шахсга янги қараш қуйидагилардан иборат бўлади:
педагогик жараёнда шахс объект эмас, субъект ҳисобланади;

хар бир ўқувчи қобилият эгаси, кўпчилиги эса истеъдод эгаси ҳисобланади;

юқори этик қадриятлар (сахийлик, муҳаббат, меҳнатсеварлик, виждон ва бошқалар) шахснинг устувор хислатлари ҳисобланади.

Муносабатларни демократлаштириш қуйидагиларни ўз ичига олади:

ўқувчи ва педагог ҳуқуқларини тенглаштириш,

ўқувчининг эркин танлаб олиш ҳуқуқи;

хатога йўл қўйиш ҳуқуқи;

ўз нуқтаи назарига эга бўлиш ҳуқуқи;

педагог ва ўқувчилар муносабати зайли: таъқиқламаслик; бошқариш эмас, биргаликда бошқариш; мажбурлаш эмас, ишонтириш; буюриш эмас, ташкил этиш; чегаралаш эмас, эркин танлаб олишга имкон бериш.

Янги муносабатларнинг асосий мазмуни, ҳозирги замон шароитида самарали натижа бермайдиган ва ғайриинсоний ҳисобланадиган зўравонлик педагогикасидан воз кечишдир. Муаммо бу тамойилни мутлақлаштиришда эмас, балки унинг оқилона мезонларини аниқлашдадир. Умуман олганда, тарбия жараёнида зўравонлик мумкин эмас, аммо жазолаш инсонни камситади, эзади, ривожланишини сусайтиради, унда қулчилик хусусиятларини шакллантиради.

Янги индивидуал ёндашувнинг моҳияти шундаки, у таълим тизимида ўқув фанидан ўқувчига эмас, ўқувчидан ўқув фани томонга ҳаракатланишни тақозо этади, ўқувчиларнинг мавжуд имкониятларини инобатга олиб, уларни ривожлантириш, такомиллаштириш ва бойитишга қаратилган бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Калдибекова А.С., Ходжаев Б.Х. Талабаларнинг билиш фаоллигини ошириш йўллари. – Т.: ТДПУ, 2006. – 576.

2. Педагогические технологии: понятия, принципы и методы внедрения: Сб. материалов из Интернета./ Сост. С.Махкамова. – Ташкент, 2003. – С.26.

3. Муслимов Н., Усмонбоева М., Мирсолиева М. Инновацион таълим технологиялари ва педагогик компетентлик. УМК. – Т.: 2016. – 976.

4. Алекс Муур. Таълим бериш ва таълим олиш: педагогика, таълим дастури ва тарбия. - Рутледж. Иккинчи нашр. 2012. - 2026.

5. Тоджибаева К. С. К. Профессиональная педагогическая компетентность учителя: феноменология понятия // Вопросы науки и образования. – 2018. – №. 27 (39). – С. 95-97.